

Ekim/October 2025, Cilt/Volume: 15, Sayı/Issue: 2, ss. 274-284.

Başvuru/Submitted: 09.07.2025

Kabul/Accepted: 10.10.2025

Yayın/Published: 27.10.2025

DOI: 10.17828/yalovasosbil.1739004

Derleme Makale/Review Article

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/yalovasosbil>

Kamusal Alanın Krizi Bağlamında Yurttaşlık ve Eylem: Arendt'in Siyaset Felsefesinde Kuramsal Bir Analiz

Alper Kasımoğlu*

Öz

Hannah Arendt'in siyasal düşüncesi temelinde hazırlanan bu çalışma, kamusal alan kavramının Antik Yunan'dan günümüze kadar geçirdiği dönüşümü, modern toplumda yaşanan işlev kaybını ve bunun yurttaşlık, temsil ve siyasal katılım üzerindeki etkilerini ele alır. Çalışmada Arendt'in birincil metinlerine dayalı metin analizi ile seçili literatürün karşılaştırmalı kavramsal okuması kullanılmıştır. Bu çerçevede kapsam kuramsal kaynaklarla sınırlandırılmış, veri toplama faaliyeti gerçekleştirilmemiştir. Çalışmanın amacı, Arendt'in kamusal alan ve eylem kavramları aracılığıyla modern demokrasilerdeki temsil-katılım kopuşunu açıklamak ve yurttaşlığın güçlendirilmesine yönelik ilkeler önermektir. Analiz, Arendt'in çerçevesinin söz konusu kopuşu açıklamada güçlü bir iskelet sunduğunu ve aktif yurttaşlık ile çoğulluk ilkeleri üzerinden çözüm yönlendirmeleri üretebildiğini göstermektedir. Antik polis modelinden hareketle özgürlük, çoğulluk ve aktif yurttaşlık ilkeleri tartışılmıştır. Elde edilen kuramsal bulgular ışığında, kamusal alanın gerilemesi demokratik meşruiyet ile toplumsal öznellikte çözümlere zemin hazırlayabilmektedir. Böylece çalışma, kamusal alan-eylem-yurttaşlık üçlüsünü bütüncül bir çerçevede birleştirerek, özellikle temsil ve katılım ilişkilerine odaklanan kuramsal bir perspektif sunmakta ve literatürdeki tartışmalara katkı sağlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Kamusal Alan, Siyasal Eylem, Yurttaşlık, Temsil, Katılım, Hannah Arendt.

Citizenship and Action in the Context of the Crisis of the Public Sphere: A Theoretical Analysis in Arendt's Political Philosophy

Abstract

Grounded in Hannah Arendt's political thought, this article examines the transformation of the public sphere from ancient Greece to the present, its functional erosion in modern societies, and the implications for citizenship, representation, and political participation. The study combines textual analysis of Arendt's primary works with a comparative conceptual reading of selected scholarship.

* Dr. Öğr. Üyesi, Yalova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, alper.kasimoglu@yalova.edu.tr, 0000-0003-1753-8790

Accordingly, the scope is limited to theoretical sources and no empirical data were collected. The aim is to explain the representation–participation disconnect in contemporary democracies through Arendt’s concepts of the public sphere and action, and to distil principles for strengthening citizenship. The analysis indicates that Arendt’s framework provides a robust scaffold for accounting for this disconnect and for generating guidance grounded in plurality and active citizenship. Drawing on the ancient polis model, the article discusses freedom, plurality, and active citizenship. In light of the theoretical findings, the erosion of the public sphere may facilitate deteriorations in democratic legitimacy and social subjectivity. The article thus integrates public sphere, action, and citizenship within a coherent frame, offering a theory-driven perspective-particularly on relations between representation and participation-and contributing to ongoing debates in the literature.

Keywords: Public Sphere, Political Action, Citizenship, Representation, Participation, Hannah Arendt.

Giriş

Modern toplumlarda kamusal alanın dönüşümü ve bu dönüşümün yurttaşlık, temsil ve siyasal katılım ilişkileri üzerindeki etkileri, siyaset teorisinin en tartışmalı ve güncel meselelerinden biri olmayı sürdürmektedir. Klasik siyaset felsefesinden itibaren, bireyin özel alan ile kamusal alan arasındaki konumlanışı, siyasal özgürlüğün, katılımın ve yurttaşlığın temelini oluşturmuştur. Hannah Arendt, kamusal alanı yalnızca siyasal kararların alındığı bir mekân olarak değil, insanın özgürce konuşma ve eylem aracılığıyla kimlik inşa ettiği, toplumsal çoğulluğu deneyimlediği bir platform olarak ele alır. Özellikle modern toplumlarda kamusal alanın işlevini yitirmesi ve siyasal etkinliğin ekonomik, bürokratik ve özel alan dinamikleriyle gölgelenmesi, demokratik temsil ve aktif yurttaşlık ilişkilerinde ciddi kırılmalara yol açmaktadır.

Bu makalede, Arendt’in kamusal alan, eylem ve yurttaşlık kuramı ışığında, antik *polis* deneyiminden günümüz temsili demokrasilerine kadar kamusal alanın tarihsel ve kuramsal dönüşümü karşılaştırmalı biçimde analiz edilmektedir. Çalışmanın temel amacı, çağdaş demokrasilerde temsil ve katılım arasındaki bağın zayıflamasının, yurttaşlık bilincinin ve toplumsal meşruiyetin gerilemesi üzerindeki etkilerini değerlendirmek; Arendt’in çoğulculuk ve aktif katılım vurgusunu çözüm potansiyeliyle birlikte tartışmaktır. Kuramsal çerçevede Arendt’in yanı sıra Habermas ve çağdaş yurttaşlık literatüründen güncel yaklaşımlar da dikkate alınmıştır. Böylece, makale kamusal alanın ve yurttaşlık deneyiminin, günümüz siyasal krizleriyle nasıl ilişkili olduğunu kuramsal ve pratik düzeyde ortaya koymayı hedeflemektedir.

Arendt’in siyasal felsefesi, kamusal alanın yalnızca bir özgürlük ve kimlik alanı değil, aynı zamanda toplumsal dayanışma, demokratik tartışma ve müşterek sorumluluk için vazgeçilmez bir zemin sunduğunu öne sürmektedir. Modern demokrasilerde temsilci kurumların ve siyasal katılımın giderek zayıfladığı bir dönemde, yurttaşlığın yeniden düşünülmesi ve kamusal alanın işlevinin sorgulanması hem kuramsal hem de toplumsal bakımdan büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda makale, Arendt’in fikirlerinin çağdaş demokratik krize, toplumsal öznelliğin inşasına ve siyasal meşruiyetin yeniden tesisine katkılarını ortaya koyarak, yurttaşlık ve katılım tartışmalarına özgün bir yaklaşım sunmayı amaçlamaktadır.

Bu çerçevede kavramsal netlik sağlamak üzere, bu makalede ‘kamusal alan’, devletin idari alanına indirgenmiş bir saha değil; Arendt’in izinde, bireylerin konuşma ve eylemle görünür oldukları ortak dünya olarak ele alınır. Habermas’ın çizdiği çizgide ise kamusal alan, özel kişilerin eleştirel tartışma yoluyla ortak meseleleri müzakere ettikleri iletişimsel bir zemindir. Dolayısıyla ‘kamusal’ olan ne salt devlet aygıtıdır ne de yalnızca özel çıkarların toplamı; özgürlüğün ve çoğulluğun deneyimlendiği bir arayüzdür. Bu makale, bu çeşitliliği not etmekle birlikte, kuramsal tutarlılık için Arendtçi anlamı esas alır ve kavramı siyasal eylem ve yurttaşlıkla birlikte okur (Arendt, 2011a; Habermas, 2015; Benhabib, 2003).

Arendt literatürü, kamusal alanın özel alanla ayrımı, eylem-özgürlük ilişkisi ve çağdaş demokrasilerde meşruiyet/temsiliyet sorunlarına farklı odaklarla yaklaşır. Benhabib, Arendt’in kamusal alanı yeniden düşünmeye çağırان eleştirel çizgisini vurgularken; Young çoğulculuk ve dışlanmış grupların görünürlüğü üzerinden yurttaşlığın kapsayıcılığını tartışır (Benhabib, 2003; Young, 1989). Yurttaşlık kuramı içinde Marshall haklar boyutunu klasik çerçevede temellendirir; Isin & Turner ile Isin & Nielsen ise “eylemde bulunan özne” vurgusuyla katılımcı boyutu öne çıkarır (Marshall, 1950: 10; Isin ve Turner, 2002; Isin ve Nielsen, 2008). Habermas kamusal alanı eleştirel-akılcı müzakere zemini

olarak kurarken, güncel çalışmaların işaret ettiği demokratik meşruiyet açığı bu zeminin zayıfladığını gösterir (Habermas, 2015; Norris, 2011). Dijitalleşme tartışmaları ise kamusal alanın yeni mecralarına işaret eder (Papacharissi, 2010). Bu makale, söz konusu birikimi dikkate alarak Arendt'te kamusal alan–eylem–yurttaşlık üçlüsünü sistematik bir çerçevede birlikte okur ve temsil ile katılım arasındaki kopuşa yönelik kuramsal bir bütünleştirme önerisi sunar.

Yöntem ve Yaklaşım

Bu çalışmada Arendt'in birincil metinleri metin analiziyle incelenmiş; Habermas, Benhabib ve Young'ın seçili çalışmaları karşılaştırmalı kavramsal okuma ile değerlendirilmiştir. İkincil kaynaklar, Arendt'le doğrudan kavramsal eklenilebilirlik ve temsil–katılım tartışmasıyla bağ kurabilirlik ölçütleriyle seçilmiştir. Analiz üç adımda ilerlemiştir: (i) Arendt'in metinlerinde kamusal alan, eylem ve çoğulluk kavramlarının çözümlemesi; (ii) bu kavramların çağdaş literatürle eşleştirilmesi; (iii) bulguların modern demokrasilerdeki temsil–katılım kopuşuna uygulanması ve ilkelerin türetilmesi. Kuramsal tutarlılık için kapsam ilgili kuramsal kaynaklarla sınırlandırılmış; geniş ölçekli veri toplama ve analiz yapılmamıştır. Amaç, Arendt'in kamusal alan ve eylem kavramları üzerinden söz konusu kopuşu açıklamak ve yurttaşlığın güçlendirilmesine yönelik ilkeler önermektir.

1. Kuramsal Çerçeve: Arendt'in Siyasal Düşüncesine Genel Bakış

1.1. Arendt'in Felsefi Yaklaşımı

Hannah Arendt'in siyaset felsefesi, insan eylemini merkeze alan ve klasik felsefe geleneğine eleştirel yaklaşan özgün bir düşünce sistemi olarak öne çıkar. Arendt'e göre Batı felsefesinde Sokrates'ten bu yana *vita contemplativa* (tefekür hayatı), *vita activa* (eylem hayatı) karşı ayrıcalıklı konuma getirilmiş; özellikle Platon, felsefi düşüncüyü yüceltirken politik eylemin değerini ikinci plana itmiştir. Arendt, Platon'un “düşüncüyü yüceltmış ve politik eylemi önemsiz kılmış” olmasını siyasal alanın değersizleşmesinin başlangıcı olarak görür (Arendt, 2011a: 51). Ona göre siyasal olan, salt soyut fikirlerden değil, bireylerin kamusal alandaki gerçek deneyim ve eylemlerinden doğar; bu nedenle Arendt, Batı düşüncesinde politik olanın ihmalini sistematik biçimde eleştirir.

Arendt'in felsefi tutumu, özgürlüğün ancak eylem yoluyla gerçekleşebileceği düşüncesine dayanır. Geleneksel felsefenin politika alanını küçümsemesine karşı çıkan Arendt, bireyin özgürlüğe ancak eyleme katılarak ulaşabileceğini vurgular. Bu bağlamda, gerçek özgürlüğün mekânı olarak siyasal kamusal alanı gösterir. Ona göre, insani dünyayı anlamlı kılan şey insanların yalnızca düşünmeleri değil, aynı zamanda konuşmaları ve eylemleriyle bu dünyaya katılmalarıdır; nitekim “insanların hakkında konuşmadığı, onlara barınak olmayan dünya, insan elinden çıkma bir dünya değil” ifadesiyle eylemsizliğin ve sessizliğin insanlık durumunu anlamsızlaştırdığına dikkat çeker (Arendt, 2011a: 279). Böylece Arendt, düşüncenin tek başına yeterli görülmesine karşı çıkar; insani varoluşun ancak konuşma ve eylemle anlam bulduğunu savunur.

Arendt'in yöntemi, klasik felsefi kavrayışı pratik ve tarihsel deneyimle bütünleştiren bir yaklaşımdır. Kendi çağının bunalımlarına çözüm ararken, soyut teorik sistemler kurmaktan ziyade insanlık durumunu, siyasal yaşamı ve toplumsal pratikleri doğrudan kavramayı hedeflemiştir. Arendt'in akademik kariyerinin başlangıcında Martin Heidegger ve Karl Jaspers gibi düşünürlerle yakınlığı, onun felsefesinde varoluşsal bir derinlik yaratmış; antik Yunan'ın kamusal alan ve erdem anlayışı ise, modernliğin krizine karşı başvurulacak tarihsel ve normatif bir referans noktası olmuştur (Benhabib, 2003: 43). Arendt için özellikle “eylem” fikri, modern dünyada unutulmuş ve değersizleşmiş bir kapasite olup bu fikrin yeniden hatırlanması ve toplumsal yaşama süreklilik kazandırılması, çağdaş siyasal krizlerin aşılması için temel anahtardır. Onun felsefi yaklaşımı, deneyim temelli, insan eliyle yazılmış bir gerçeklik bilinciyle politik olanı yeniden düşünmeye davet eden, soyutlamaya sapsmadan eleştirel ve tarihselci bir tavır ortaya koyar.

1.2. Vita Activa: Emek, İş ve Eylem Ayrımı

Hannah Arendt'in siyaset felsefesinde “vita activa” ayrımı, insan etkinliklerinin yalnızca ontolojik bir tasnifi değil, aynı zamanda modern dünyada siyasetin, yurttaşlığın ve özgürlüğün temel zeminini oluşturan bir çerçevedir. Arendt, insan yaşamındaki faaliyetleri emek (labor), iş (work) ve eylem (action) olmak üzere üç ana kategoriye ayırır (Arendt, 2011a: 29-35, 41). Bu ayrım, özellikle Batı düşüncesinde pratik yaşamın anlamının kaybolduğu ve siyasal etkinliğin değersizleştiği modern çağda, insan özgürlüğünü yeniden düşünmek için kritik bir öneme sahiptir (Berkatay, 2012: 49).

Emek, insanın biyolojik yaşamını sürdürmek için yaptığı döngüsel ve zorunlu faaliyetlerdir; ürünleri anında tüketilir ve kalıcılığı yoktur, bu yüzden “animal laborans” tipiyle özel alanla sınırlandırılır (Arendt, 2011a: 303).

İş, insanın doğadan farklı olarak kalıcı nesneler ve yapay bir dünya yaratma kapasitesini ifade eder; bu etkinlik, araçsal aklın ve faydacılığın etkisindedir ve ortaya çıkan nesneler kalıcıdır (Arendt, 2011a: 32; Benhabib, 2003: 43).

Eylem ise, insanların çoğulluk durumunda, kamusal alanda konuşma ve yeni bir başlangıç yaparak kim olduklarını ortaya koydukları, özgürleştirici ve insana özgü bir etkinliktir (Arendt, 2011a: 36-38; Arendt, 2011b: 58-59; Berktaş, 2012: 49). Eylem, ancak başkalarının varlığında anlam kazanır ve siyasal özgürlüğün kaynağına dönüşür.

Modern toplumda emek ve iş, kamusal alandan ve politik eylemden uzaklaşmanın, dolayısıyla özgür yurttaşlığın zemin kaybetmesinin başlıca nedenleri arasında gösterilir. Eylemin geri plana itilmesiyle birlikte, siyasal alan yalnızca ihtiyaçların ve ekonomik ilişkilerin egemen olduğu bir yapıya dönüşmüş; insanlar kamusal özgürlükten uzaklaşarak, özel çıkarların ve tüketimin belirlediği bir yaşam tarzına yönelmiştir (Altunok, 2007: 62; Arendt, 2011a: 259).

Arendt’in vurgusu, toplumsal çoğulluk ve müşterek dünya ilkesini korumak için, yurttaşların kamusal alanda eylem ve konuşma kapasitesini yeniden inşa etmeleri gerektiğidir.

Bu çerçevede Arendt’in *vita activa* ayrımı, makalenin genel argümanı ile uyumlu biçimde, kamusal alanın anlamı, yurttaşlığın gereklilikleri ve modern özgürlük tartışmaları için vazgeçilmez bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Söz konusu ayrımın, günümüz siyasal katılım ve temsil krizlerinin analizi açısından sunduğu olanaklar, makalenin sonraki bölümlerinde de ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

1.3. Siyasal Alanın Doğası: Özgürlük, Çoğulluk, Kamusalılık

Arendt açısından siyasal alan, yani kamusal alan (*public realm*), insanın özgürlüğünü ve toplumsal çoğulluğunu görünür kılan eşsiz bir mekândır. Kamusal alan, “herkes tarafından görülebilir ve duyulabilir olan” ortak bir dünyadır; burada bireyler yalnızca özel hayatlarının ötesine geçmekle kalmaz, başkalarıyla birlikte kalıcı bir anlam ve gerçeklik kurarlar (Arendt, 2011a: 96). Bu ortak dünyanın varlığı, bireylere hem ait olma hem de kendine özgü kimliğini ortaya koyabilme imkânı sunar. Arendt’in “masa” metaforu, kamusal alanın insanları hem bir arada tuttuğunu hem de her bir bireyin farklılığını belirginleştirdiğini vurgular.

Kamusal alanın en temel niteliği özgürlüktür. Bu özgürlük, bireyin doğal ve ekonomik zorunluluklardan sıyrılması, yalnızca kendi için değil, başkalarıyla birlikte müşterek bir dünya yaratmasıyla mümkündür. Antik Yunan’da, yurttaşın kamusal alanda görünür ve etkin olması, özel yükümlülüklerini geride bırakabilmesiyle ilişkilendirilirdi (Arendt, 2010a: 212). Kamusal yaşamda yer alan yurttaş, sadece kendi çıkarını gözetmez; toplumsal sorumluluk olarak, ortak meseleler üzerinde söz ve eylem üretir. Arendt, kamusal alanın yokluğunda gerçek özgürlük ve siyasal katılımın da ortadan kalktığını, insanların ancak birlikte hareket ettiklerinde ve birbirleriyle etkileşim kurduklarında siyasal özneler haline gelebildiklerini belirtir (Arendt, 2012: 99).

Çoğulluk (*plurality*), Arendt’in siyaset felsefesinin temel unsurlarından biridir ve siyasal alanın vazgeçilmez koşulunu oluşturur. İnsanlar sadece benzerlikleriyle değil, kendilerine özgü kimlikleri ve farklılıklarıyla da kamusal dünyayı şekillendirirler. Arendt, kamusal alanı “her şeyden önce, farklılığın ortaya çıkmasını sağlayan bir yer” olarak tanımlar (Berktaş, 2015: 180). Konuşma ve eylem hem topluluğun içinde var olmayı hem de bireyselliğin ortaya konmasını mümkün kılar. Kamusal çoğulluğun bastırılması veya yok edilmesi, siyasal alanın ve gerçek siyasetin de sona ermesi anlamına gelir (Arendt, 2012: 320). Totaliter sistemler, genellikle ilk olarak çoğulluk ilkesini hedef olarak siyasal alanı işlevsizleştirir; bu ise hem ortak yaşamı hem de bireysel farklılıkları tehdit eder (Arendt, 2014a: 34; Arendt, 2014b: 67).

Kamusallık, Arendt’in siyaset kuramında yalnızca özgürlüğün değil, aynı zamanda çoğulluğun da görünür olduğu aktif bir varoluş biçimidir. Kamusal alanda görünürlük, yalnızca göz önünde olmak değil; eylem ve söz aracılığıyla toplumsal hafızada kalıcı bir iz bırakmak anlamına gelir. İnsanın gerçek kimliği ve toplumsal değeri, başkaları önünde ve kamusal alanda eylemle belirginleşirken; mahremiyet

ve toplumsal tecrit bireyi görünmez ve etkisiz kılar (Arendt, 2011a). Böylece kamusal alan, bireyin kimliğini hem toplumsal hem de tarihsel bağlamda kurmasına olanak tanırken, özgürlük ve çoğulluk ilkelerinin birlikte yaşandığı, gerçek siyasal hayatın da temelini oluşturur.

2. Kamusal Alanın Anlamı ve İşlevi

2.1. Kamusal Alanın Tarihsel Kökeni: Antik Yunan'daki Polis Fikri

Kamusal alan kavramının kökenleri, yalnızca modern siyaset kuramında değil, Antik Yunan düşüncesinde de temellenmektedir. Özellikle *polis* (şehir devleti) yaşamı, özgür eylem, kamusal tartışma ve yurttaşlık fikrinin tarihsel olarak ilk somut biçimini oluşturmuştur. *Polis*, yurttaşların sadece özel hayatlarının sınırlarından çıkıp birlikte eylemde bulundukları ve konuştukları ortak bir yaşam alanı olarak tanımlanır; burada birey kendini görünür kılabilir ve tam anlamıyla insan olma deneyimini yaşar (Finley, 1985: 33-34; Hansen, 1991: 98). Bu ortak alan, yalnızca siyasal kararların değil, aynı zamanda toplumsal aidiyetin ve bireysel kimliğin de şekillendiği bir platformdur. Hannah Arendt de Antik Yunan *polis*'ini özgür eylem ve konuşmanın gerçekleştiği ideal bir kamusal mekân olarak görür ve modern dönemde kaybolan kamusal alan ideali için referans kabul eder (Arendt, 2011a: 82).

Antik Yunan'da, yalnızca özel yaşamı olan ve kamusal alana katılmayan kişiler (köleler, kadınlar, yabancılar) tam insan olarak görülmezken, *polis*'te aktif yurttaşlık statüsüne erişenler, ev-içi zorunluluklardan sıyrılıp toplumsal hayatın ve siyasal eylemin bir parçası olurlardı. Bu ayrım, kamusal olanla özel olan arasında net bir sınır çizilmesini sağlamış ve özgür yurttaşlığın hem sorumluluk hem de ayrıcalık olarak anlaşılmasına yol açmıştır (Ober, 1989: 11; Vernant, 1996: 47-50). *Polis*'in bu şekilde örgütlenmiş olması, yurttaşların yalnızca kendi yaşamlarının faniliğine karşı değil, aynı zamanda toplumsal hafızada kalıcı iz bırakma arzusuna da cevap vermiştir. Antik Yunan'da polis, "örgütlenmiş bellek" işleviyle, bireylere söz ve eylemleri aracılığıyla ölümsüzlüğe erişme imkânı sunmuştur (Arendt, 2011a: 73, 82).

Nitekim *polis* fikri, modern kamusal alan tartışmaları açısından da vazgeçilmez bir tarihsel referans noktasıdır. Habermas gibi çağdaş siyaset teorisyenleri de Antik Yunan kamusal alanını, yurttaşlar arası tartışmanın ve kamusal aklın temsili olarak tanımlar ve kamusal alanın evrimine dair analizlerinde sıkça bu örneğe gönderme yapar (Habermas, 2015: 81; Hansen, 1991: 245-250). Sonuç olarak, *polis* modelinin önemi, yalnızca tarihte kalmış bir örnek olmasında değil; modern dünyada kaybedilen kamusal alan idealine bir anlam, normatif bir ufuk ve kolektif hafıza sunabilmesindedir. Bu tarihsel köken, makalenin ana tezine uygun olarak, kamusal alanın nasıl bir toplumsal ve siyasal örgütlenme mantığıyla biçimlendiğini ve çağdaş demokrasi için neden hâlâ ilham verici olduğunu göstermektedir.

2.2. Arendt'te Kamusal Alan: Özgürlük, Çoğulluk ve Görünürlük

Arendt'e göre kamusal alan, özgürlük ve çoğulluğun görünür kılındığı yerdir: İnsanlar söz ve eylem aracılığıyla kim olduklarını açığa çıkarır; bu görünürlük siyasal varoluşun temel koşuludur. Çoğulluğun bastırılması ise siyasetin canlılığını yitirip gerçek siyasal deneyimin sönümlenmesine yol açar (Arendt, 2011a: 136; Arendt, 2012: 320; Bertay, 2015: 180). Bu kurucu çerçeve, modern bağlamda kamusal alanın hangi dinamiklerle aşındığını tartışmak için başlangıç noktasıdır.

Günümüz dünyasında kamusal alan, geçmişte sahip olduğu temel işlevlerini büyük ölçüde kaybetmiştir. Özellikle özel hayatın sınırlarında kalan ekonomik ve toplumsal faaliyetlerin kamusal alana taşınması, kamusal alanın özgün niteliğini aşındırmıştır (Benhabib, 2003: 23; Habermas, 2015: 67). Ekonomik kaygıların ve toplumsal ilişkilerin belirleyici hâle gelmesiyle, modern kamusal alan siyasal eylemin değil, ekonomik göstergelerin ve tüketim alışkanlıklarının sergilendiği bir platforma dönüşmüştür (Altunok, 2007: 62; Habermas, 2015: 81).

Arendt, özel alan ile kamusal alan arasındaki bu iç içe geçişin özgürlük açısından tehlikeli olduğunu vurgular ve bu durumu açıkça eleştirir. Modern toplumda özel alanın meseleleri kamusal alanı işgal etmiş ve bireylerin kamusal katılımı azalmıştır (Ober, 1989: 173). Modern liberal düşüncede özgürlük ise, siyasal iktidara katılmadan çok, özel hayatta mutluluk ve rahatlık arayışıyla tanımlanmaktadır (Serin, 2019: 202; Taylor, 1995: 256).

Bireyin özgürlüğünü tam anlamıyla deneyimleyebileceği yegâne alan, toplumsal etkileşim ve kendini ifade imkânı sunan kamusal alandır. Bu nedenle özel ve kamusal alan arasındaki sınırların

korunması zorunludur; bu sınırların kaybolması, siyaseti ve yurttaşlık deneyimini zayıflatır (Arendt, 2011a: 145; Benhabib, 2003: 27). Kamusal alanın yok olduğu koşullarda, gerçek siyaset ve ortak bir dünya da ortadan kalkar. Arendt'in eleştirisi, çağdaş toplumda yurttaşların ve siyasal eylemin güçlenmesi için, özel alanın sınırlandırılarak kamusal alanın yeniden inşa edilmesi gerektiğini vurgular (Habermas, 2015: 92).

3. Yurttaşlık ve Eylem Arasındaki İlişki

3.1. Yurttaşlığın Arendtçi Tanımı: Eyleyen ve Konuşan İnsan

Hannah Arendt, yurttaşlığı klasik anlamda hukuki veya pasif bir statü olarak değil, "kamusal alanda konuşan ve eyleyen insan" olarak tanımlar. Ona göre, politik açıdan en önemli iki faaliyet konuşma ve eylemdir; bu etkinlikler insana özgü ve birbirinden ayrılmaz niteliktedir. Düşünce, ancak kamusal alanda söz ve eylem aracılığıyla görünürlük kazanır. Arendt, "başka hiçbir insani icraat, konuşmaya duyduğu ihtiyaç bakımından eylemle boy ölçüşemez" (Arendt, 2011a: 262) diyerek, kamusal alanı özgürce eylem ve konuşmanın mekânı olarak görür.

Bu yaklaşım, Arendt'i klasik yurttaşlık anlayışından ayırır. Örneğin, Antik Yunan'da yurttaşlık esas olarak doğumla kazanılan ve siyasal katılım üzerinden tanımlanan bir statüydü (Ober, 1989: 34). Modern yurttaşlık teorilerinde ise, T. H. Marshall (1950) gibi düşünürler yurttaşlığı sivil, siyasal ve sosyal haklar toplamı olarak ele alır; daha çok devletin sağladığı hak ve güvence boyutu vurgulanır. Arendt ise yurttaşlığı salt yasal veya hak temelli bir durumdan öteye taşır; onun için yurttaşlık, aktif katılım ve görünür siyasal varoluşla anlam kazanır (Isin ve Turner, 2002: 2; Mouffe, 1992: 231). Bu doğrultuda, yurttaşlık ile kimlik arasındaki ilişkiye dikkat çeken çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin Çelik (2024: 89), yurttaşlık bilincini yalnızca anayasal haklar düzeyinde değil, aynı zamanda kolektif kimliğin oluşumunda etkili bir unsur olarak ele alır.

Siyasal yurttaşlık, kişinin kamusal alanda başkalarıyla birlikte hareket ederek kendini söz ve eylem aracılığıyla ifade edebilmesine dayanır. Vita activa'nın merkezinde yer alan eylem, yurttaşlığın özü olarak öne çıkar. Birey, ancak eyleme geçip başkalarıyla konuştuğunda özgür bir siyasal özne olur. Böylece Arendt'in yurttaşlık tanımı, modern dünyada pasif üyelik veya hak sahipliğinden çok, katılımcı ve dinamik siyasal yaşama işaret eder (Benhabib, 2003: 91; Arendt, 2011a: 261-263).

Günümüzde yurttaşlık tartışmaları yalnızca haklar ve yükümlülükler düzeyinde değil, aynı zamanda katılımcı demokrasi ve siyasal etkinlik boyutunda da önem kazanmaktadır. Isin ve Nielsen (2008: 3-6), çağdaş yurttaşlığın "eylemde bulunan özne"yi öne çıkardığını ve aktif yurttaşlığı "gündelik yaşamda, yerel topluluklarda veya dijital alanlarda siyasal katılım ve kolektif eylemle" bütünleştirdiğini vurgular. Bu yönüyle Arendt'in tanımı, günümüz toplumsal hareketleri ve katılımcı demokrasi modelleriyle de örtüşmektedir (Smith, 2009: 39-41).

Öte yandan bazı eleştirmenler, Arendt'in yurttaşlık modelinin çoğulcu modern toplumlarda kimlik, farklılık ve kapsayıcılık sorunlarına yeterince yanıt veremediğini savunur. Örneğin, Young (1989: 256-258), gerçek eşitlik ve temsiliyet için "farklı toplumsal grupların sesinin ve deneyiminin kamusal alanda görünür olmasının" gerekliliğine işaret eder. Bu eleştiriler, Arendt'in katkısını daraltmadan, yurttaşlık idealinin günümüz demokrasilerinde daha geniş ve kapsayıcı bir biçimde tartışılmasına imkân vermektedir.

3.2. Siyasal Görünürlük ve Eylemle Özdeşleşme

Arendt'e (2011a: 77-79) göre, siyasal alanda görünür olmak yurttaşlık deneyiminin merkezi bir unsurudur. Antik Yunan polisinde, yalnızca kamusal alanda eyleyen ve görünen kişi tam anlamıyla yurttaş sayılırken; özel alana sıkışıp kalan, yalnızca gündelik hayatla sınırlı kalan bireyin yaşamı "ahmakça (idiotik)" olarak küçümsenmiştir. Arendt, kamusal alandan uzak kalan ve sadece özel yaşamıyla yetinen bireyin siyasal varoluşunun eksik kaldığını savunur ve bu nedenle, konuşma ve eylem yoluyla kamusal alanda görünür olmak, siyasal öznellik ve yurttaşlık için zorunluluktur.

Bu bağlamda, Arendt'in yaklaşımının asıl özgün yönü, siyasal görünürlüğü bireyin kimlik inşasıyla ilişkilendirmesidir. Kamusal alanda birey, yalnızca topluluğun bir parçası olmakla kalmaz; eylem ve söz aracılığıyla kendine özgü kimliğini açığa çıkarır. Eylem sayesinde kişi yalnızca fiziki bir varlık olmaktan çıkar, kim olduğunu gösterme imkânı bulur. Nitekim Arendt'in ifadesiyle, "farklılıklarıyla... ortak dünyanın bir parçası olmayı başarmış olan yurttaş, kamusal alanda bir kimlik

edinebilirdi” (Arendt, 2011a: 180). Kamusal alanda eylem, bireyin toplumsal sahnede görünür olarak kimliğini inşa etmesini ve bu kimlikle tanınır hale gelmesini sağlar (Benhabib, 2003: 104). Böylece siyasal görünürlük, kişinin yalnızca topluluğun bir üyesi olmasının ötesine geçerek, eylemiyle özdeşleşen bir kimlik kazanmasını ve yurttaşlığının gerçek anlamda hayata geçmesini mümkün kılar.

Çağdaş siyaset teorisi de Arendt’in siyasal görünürlük vurgusunu, yurttaşlık ve kimlik tartışmaları açısından yeniden ele almaktadır. Örneğin, Charles Taylor (1994: 25-26), modern toplumsal ilişkilerde bireylerin yalnızca hak sahibi değil, tanınma ve görünürlük talep eden özneler olarak da biçimlendiğini belirtir. Benzer şekilde, Iris Marion Young (1990: 119-123), demokratik yurttaşlığın yalnızca formel katılımı değil, toplumsal kimliklerin kamusal alanda görünürlük ve kabul bulmasıyla tamamlanabileceğini savunur. Arendt’in kamusal görünürlük anlayışı, bu anlamda sadece klasik yurttaşlığın değil, günümüz çoğulcu demokrasilerinin de temel meseleleriyle doğrudan ilişkilidir.

Ayrıca dijital çağda, toplumsal hareketler ve çevrimiçi kamusal alanlar, yurttaşların görünürlük ve eylem pratiklerini yeniden şekillendirmektedir (Papacharissi, 2010: 46-48). Kamusal alanın klasik yüz yüze etkileşimin ötesine geçtiği günümüzde, Arendt’in öne çıkardığı kamusal görünürlük ve eylemlilik kavramları, siyasal kimliğin hem çevrimdışı hem çevrimiçi platformlarda kurulmasına dair yeni olanaklar ve zorluklar içermektedir. Dolayısıyla, siyasal görünürlük ile yurttaş kimliğinin özdeşleşmesi, Arendt’in kuramı sayesinde yalnızca tarihsel bir tartışma olarak kalmaz; aynı zamanda günümüz demokrasilerinin katılımcı ve çoğulcu yapısını anlamak açısından da güncelliğini korur.

3.3. Kamusal Alanda Eylem: “Başlamak” ve “Kimin Olduğunun Ortaya Çıkışı”

Arendt’in siyasal düşüncesinde, eylemin doğası iki temel eksenle ele alınır: “başlamak” ve “kimin olduğunun ortaya çıkışı”. Öncelikle, Arendt eylemi, insana özgü “doğma kapasitesi” (*natalite*) ile ilişkilendirir; her eylem, dünyada daha önce hiç var olmamış olanı başlatma gücüdür (Arendt, 2012: 261). Bu nedenle, eylem bir anlamda “ikinci doğuş”tur; insan kendini yalnızca biyolojik olarak değil, toplumsal ve siyasal alanda da yeni baştan var eder. Eylemin başlatıcı niteliği, insanın özgürlüğünün ve siyasal özneliliğinin temel göstergesi olarak kabul edilir.

Eylemin bir diğer ayırt edici yönü, sonuçlarının asla tam olarak öngörülebilmesidir. Arendt’e göre, klasik siyaset felsefesi eyleme mesafeli yaklaşmış; çünkü eylemin çoklu fail ve çoğulluk koşullarında belirsiz, tahmin edilemez sonuçlar doğurması filozoflar için tehditkar olmuştur (Arendt, 2012: 335-337). Ancak Arendt, bu öngörülemezliği insan dünyasının “mucizevi” ve yenilikçi doğasının ayrılmaz bir parçası olarak görür; eylem, beklenmedik olanı ortaya çıkarma yetisidir (Arendt, 2011a: 136). Burada ise asıl odak, kamusal alanda eylemin bireyin kimliğinin inşasındaki rolüne yönelir.

Arendt, kamusal alanda gerçekleştirilen eylem ve konuşmanın yalnızca toplumsal üretim değil, öznenin “kim”liğinin başkaları önünde görünür olmasını sağlayan bir faaliyet olduğunu vurgular. Eylem, kişinin kendini başkalarına sunma, kendi hikâyesini paylaşma aracıdır. Arendt’in ifadesiyle, “sadece insan olmamız ve ortak bir dünyada yaşıyor olmamız nedeniyle eşitiz ve aynı zamanda birbirimizden farklıyız, hiç kimsenin şimdiye dek yaşayan ve yaşayacak olan başka herhangi biriyle aynı olmayacağı tarzda insanız” (Arendt, 2011a: 37-39). Kamusal alanda eyleyen birey, bu çoğulluk ortamında hem kendi benzersiz özelliklerini hem de topluluğa aidiyetini görünür kılar. Böylece eylem, yurttaşın kendini gerçekleştirme ve özgün kimliğini toplumsal alana sunmasının aracı olur (Benhabib, 2003: 109).

Böylece, Arendt için yurttaşın kamusal alandaki eylemi hem yeni başlangıçlar yapma gücünün hem de bireysel kimliğin açığa çıkmasının asli koşuludur. İnsan, ancak kamusal eylem yoluyla gerçek anlamda kim olduğunu hem kendisine hem de topluma gösterme fırsatı bulur. Bu yönüyle eylem, bireysel özgünlüğün ve demokratik siyasal yaşamın dinamiğidir.

4. Kamusal Alanın Krizi ve Çağdaş Siyasal Temsiliyet Sorunları

Bu bölüm, giriş bölümünde kurulan konumlanmayı doğrudan tartışır: Önce kamusal alanın işlev kaybının siyasal sonuçları, ardından temsil-katılım ilişkisine dair çözülme ve son olarak Arendt’in sunduğu ilke ve öneriler ele alınır. Böylece kuramsal çerçeve, güncel kriz başlıklarına bağlanarak argüman temelli bir değerlendirmeye dönüştürülür.

4.1. Modern Toplumda Kamusal Alanın Çöküşü ve Siyasal Sonuçları

Modern toplumda kamusal alanın işlev kaybına ek olarak, bu alanın çöküşü çok daha derin ve kapsamlı bir kriz olarak değerlendirilmektedir. Hannah Arendt'e (2011a: 136-137) göre, kamusal alan artık ekonomik çıkarların ve toplumsal kaygıların hâkimiyetine girmiş, özgür siyasal eylemin ve müşterek dünyanın zemini zayıflamıştır. Habermas da modern toplumda kamusal alanın "yapısal dönüşüm" yaşayarak, eleştirel akıl ve kamusal tartışma zemininden uzaklaşıp ekonomik ve bireysel çıkarlara daraldığını vurgular (Habermas, 2015: 81). Böylece, özel alan (oikos) ve kamusal alan (polis) arasındaki ayrımlar bulanıklaşmış; kamusal alan, özgür yurttaş eylemi yerine, ekonomik ve bürokratik işlevlerin gölgesinde kalmıştır.

Bu dönüşümün sonuçları, yalnızca mekânsal bir kayıp olarak değil, aynı zamanda özgür eylemin ve anlamlı yurttaşlık deneyiminin erozyonu olarak görülmektedir. Kamusal alan yitirilince, bireyler kendilerini gösterip eylemde bulunabilecekleri müşterek bir dünyadan yoksun kalır; siyasal öznellik, kolektif eylem ve çoğulluk imkânı ciddi biçimde daralır. Arendt'in uyarısı, kamusal alanın bu şekilde işlevsizleşmesinin totaliter yönetimlerin yükselişini kolaylaştırdığı yönündedir; çünkü totalitarizm, insanların ortak dünyasını ve birlikte eylem kapasitesini ortadan kaldırarak toplumsal çeşitliliği ve çoğulluğu tahrip eder (Arendt, 2014a: 34; Arendt, 2014b: 67; Öztan, 2006: 107). Benzer biçimde, Bauman (1997: 66) günümüzün "akışkan modernitesinde" bireylerin ortak bir dünya ve toplumsal aidiyet duygusunu giderek kaybettiğine işaret eder.

Bu bağlamda, modern toplumda kamusal alanın çöküşü, yalnızca siyasal mekânların kaybı değil; yurttaşların özgürlük, katılım ve anlam arayışının da gerilemesiyle sonuçlanmaktadır. Bu kriz, bireyleri yalnızlaştırmakta, kolektif siyasal görünürlüğü ve yurttaşlığın yaşanabilirliğini tehlikeye atmaktadır. Makalenin ilerleyen bölümlerinde, bu krizin temsil, katılım ve demokratik yurttaşlık üzerindeki yansımaları daha ayrıntılı ele alınacaktır.

4.2. Temsil, Katılım ve Yurttaşlık İlişkisinin Çözülmesi

Kamusal alanın gerilemesi, yurttaşlık, temsil ve katılım arasındaki klasik ilişkiyi temelden sarsmıştır. Arendt, Antik Yunan polis'inde yurttaşlığın doğrudan ve sürekli katılım anlamına geldiğini; her yurttaşın ortak dünya için siyasal eylemde bulunmasının temel görev ve varoluş biçimi olduğunu belirtir. Antik dönemde politik yaşam, bireyin kamusal alandaki etkinliğinin ve topluluk işlerine katılımının doğal sonucu olarak görülürken, günümüz yurttaşlık anlayışı çoğu zaman oy verme, vergi ödeme ve bazı zorunlu yükümlülüklerle sınırlı pasif bir statüye indirgenmiştir (Isin ve Turner, 2002: 6-7). Arendt'in vurguladığı üzere, modern birey aktif siyasal özne olma imkânını kaybetmiş; yurttaşlık ise, temsil ve katılım arasındaki canlı bağın kopmasıyla birlikte biçimsel ve işlevsiz bir hale gelmiştir.

Bu dönüşüm, temsiliyetin etkin katılımı desteklenmediği ortamlarda, demokratik meşruiyetin zedelenmesine yol açmaktadır. Modern demokrasilerde siyasi süreç, çoğu zaman profesyonel siyasetçiler ve yönetici elitler tarafından yürütülürken, sıradan yurttaşlar karar alma mekanizmalarına sadece dolaylı ve yüzeysel olarak dahil olabilmektedir (Norris, 2011: 134). 2023 Türkiye genel seçimlerinde, genç seçmenlerin %30'dan fazlasının sandığa gitmemesi veya sivil toplum üyeliği oranının %12 gibi düşük seviyelerde kalması (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2023), katılım-temsiliyet kopuşunun güncel ve çarpıcı bir göstergesidir. Böyle bir ortamda yurttaşlar kendilerini kolektif kararların öznesi değil, çoğu zaman edilgen nesneleri olarak hissetmekte; bu da siyasal yabancılaşma, ilgisizlik ve toplumsal kutuplaşmanın artmasına zemin hazırlamaktadır (Dalton, 2008: 58-62).

Dolayısıyla, temsil ile katılım arasındaki ilişkinin kopması, yalnızca demokratik ideallerin zayıflamasıyla sınırlı kalmamakta; aynı zamanda kamusal alandan dışlanma ve toplumsal çoğulluğun kaybı, Arendt'in de işaret ettiği üzere, totaliter eğilimlere açık bir toplumsal boşluk yaratmaktadır (Arendt, 2011a: 285; Arendt, 2014a; Norris, 2011: 127). Antik dönemde olduğu gibi, yurttaşlığın ve demokrasinin yaşamsal kaynağı katılımken, modern temsili demokrasilerde bu kaynağın zayıflaması, günümüz toplumları için kritik bir sorun haline gelmiştir. Kamusal alanın yeniden inşası, ancak yurttaşların katılım, temsil ve sorumluluk ilişkisini güçlendirmesiyle mümkün olabilecektir.

4.3. Arendt'in Yaklaşımının Çağdaş Demokrasiye Katkı Potansiyeli

Arendt'in siyaset felsefesi, çağdaş demokrasilerin yaşadığı temsil ve katılım krizinin aşılması için çeşitli katkı olanakları sunar. Öncelikle Arendt, özgür ve sürdürülebilir bir siyasal düzenin aktif

yurttaşlık temelinde kurulabileceğini vurgular. Demokrasi onun bakışında, yalnızca periyodik seçimlere ve temsilciler aracılığıyla yönetilmeye indirgenemez. Yurttaşların doğrudan katılımı, ortak dünya üzerinde birlikte karar alma ve eylem pratiğiyle birlikte düşünülmelidir. Arendt'in önerdiği modelde, antik *polis* ya da devrimci konsey deneyimleri gibi, bireylerin yerelden başlayan katılımcı süreçlere dahil olması önemlidir. Modern demokrasilerde uygulanan yerel meclisler, yurttaş konseyleri ve katılımcı platformlar, Arendt'in yaklaşımının güncel örnekleridir (Sintomer, 2010: 27-28). Böylece yurttaşlar yalnızca temsil edilmekle kalmaz; kendileri söz ve eylem sahibi olur, yurttaşlık yeniden anlam kazanır.

Arendt'in siyaset kuramında “kamusal mutluluk” kavramı da önem taşır. Bireyler toplumsal işlerin yönetimine aktif biçimde katıldıklarında yalnızca kamusal özgürlüklerini değil, toplumsal dayanışmayı ve kamusal mutluluğu da deneyimlerler (D'Entrèves, 1993: 76). Bu açıdan bakıldığında, Arendt'in yaklaşımı çağdaş demokrasiye yalnızca kurumsal değil, aynı zamanda etik ve kültürel düzeyde de katkılar sunar. Ortak bir dünya için sorumluluk üstlenmek, yurttaşlığı dar bireysel çıkarların ötesinde, geçmiş ve gelecek kuşaklara karşı bir etik ödev olarak yeniden tanımlar.

Günümüz demokrasilerinde sıkça rastlanan kısa vadeli, benmerkezci siyaset anlayışına karşı Arendt'in “çoğulluk” ilkesi yol göstericidir. Farklılıkların bastırılması yerine, demokratik bir toplumun çoğulcu bir kamusal düzeni koruması gerekir. Arendt'in fikirleri, günümüz temsiliyet krizi, katılım eksikliği ve siyasal yabancılaşmaya karşı güçlü bir panzehir niteliğindedir (Norris, 2011: 211). Onun düşüncesi, vatandaşların yeniden siyasal hayata katılmasını, toplumsal sorumluluğu sahiplenmesini ve birlikte eyleyerek özgürlük deneyimini yaşamalarını teşvik eder.

Böylece Arendt'in siyaset kuramından ilham alan bir demokrasi hem toplumsal meşruiyetini güçlendirme hem de yurttaşlarına anlamlı ve çoğulcu bir kamusal yaşam sunarak çağdaş krizleri aşma potansiyeline sahiptir. Bu çerçevede, Arendt'in yaklaşımının güncel demokrasi pratiğine önemli açılımlar sunduğu söylenebilir.

Sonuç

Analizimiz, Arendt'in kamusal alan ve eylem vurgusunun, modern demokrasilerdeki temsil–katılım kopuşunu açıklamada güçlü bir kuramsal iskelet sunduğunu ve aktif yurttaşlık ile çoğulluk ilkeleri üzerinden çözüm yönlendirmeleri üretebildiğini göstermektedir. Antik Yunan polis geleneğinden günümüze kadar kamusal alanın tarihsel ve kuramsal işlevleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş; özgürlük, çoğulluk ve aktif yurttaşlık ilkelerinin çağdaş demokrasilerdeki önemi vurgulanmıştır. Günümüzde ekonomikleşme ve toplumsallaşmanın etkisiyle kamusal alanın asli işlevini kaybettiği ve bunun, temsil ile katılım arasındaki ilişkinin zayıflaması ile yurttaşlık bilincinin giderek pasifleşmesine yol açtığı ortaya konmuştur.

Arendt'in aktif yurttaşlık, doğrudan katılım ve kamusal görünürlük vurgusu, günümüz demokrasi tartışmalarında hem kuramsal hem de pratik düzeyde özgün çözüm perspektifleri sunmaktadır. Demokratik meşruiyetin zayıflaması, siyasal özelliğin ve toplumsal dayanışmanın gerilemesi gibi sorunların aşılması için, çoğulcu ve katılımcı bir kamusal alanın yeniden inşa edilmesi gerekmektedir. Makalede, Arendt'in eleştirileriyle birlikte Habermas ve çağdaş yurttaşlık literatüründen güncel yaklaşımlar değerlendirilmiş; temsil ve katılım arasındaki kopuşun aşılması için yerel meclisler, katılımcı platformlar ve doğrudan demokrasi deneyimlerinin önemi vurgulanmıştır.

Arendt'in kuramsal çerçevesi, sadece kamusal alanı ve yurttaşlığı açıklamada değil, aynı zamanda pratik siyasal katılımı ve toplumsal bütünleşmeyi yeniden düşünmede de yol gösterici niteliktedir. Çalışmada ortaya konulan analiz, yurttaşlığın salt hukuki bir statü olmanın ötesine geçerek, eylem, konuşma ve toplumsal sorumluluk temelinde dinamik ve dönüştürücü bir süreç olduğunu ortaya koymuştur. Bu bakımdan, kamusal alanın canlandırılması ve yurttaşların aktif katılımının teşvik edilmesi, çağdaş demokrasilerin kurumsal ve kültürel yenilenmesinde kritik rol oynayacaktır.

Gelecekte yapılacak araştırmalar için, Arendt'in kamusal alan ve yurttaşlık kuramının farklı toplumsal bağlamlarda, özellikle çoğulcu, çokkültürlü ve dijitalleşen toplumlarda nasıl pratikleştiğinin incelenmesi önemli bir açılım sağlayacaktır. Ayrıca, temsil ve katılımı güçlendirecek yenilikçi siyasal uygulamaların değerlendirilmesi, kuramsal bulguların toplumsal gerçeklikle bütünleştirilmesi bakımından literatüre katkı sunacaktır. Sonuç olarak, bu makale, Arendt'in fikirlerinin çağdaş demokratik krizlerin aşılması için güncel ve yol gösterici bir perspektif sunduğunu göstermektedir.

Kaynakça

- Altunok, G. (2007). Şiddetin eleştirisi olarak iktidar: Arendt ve Foucault. *Doğu Batı*, (43), 51-74.
- Arendt, H. (2010). *Geçmişle gelecek arasında* (B. S. Şener, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arendt, H. (2011a). *İnsanlık durumu* (B. S. Şener, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arendt, H. (2011b). *Şiddet üzerine* (B. Peker, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arendt, H. (2012). *Devrim üzerine* (O. E. Kara, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arendt, H. (2014a). *Totalitarizmin kaynakları / 3: Totalitarizm* (İ. Serin, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arendt, H. (2014b). *Totalitarizmin kaynakları / 2: Emperyalizm* (B. S. Şener, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bauman, Z. (1997). *Modernite ve Holokaust* (S. Sertabiboğlu, Çev.). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Benhabib, S. (2003). *The reluctant modernism of Hannah Arendt* (2nd ed.). Lanham, MD: Rowman and Littlefield.
- Berktaş, F. (2012). *Dünyayı bugünden sevmek: Hannah Arendt'in politika anlayışı*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Berktaş, F. (2015). *Tarihin cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çelik, F. (2024). *Millî kimlik ve millî kimlik tartışmalarında "yurttaşlık bilinci"nin yeri ve önemi: Tarihsel ve kuramsal bir çözümleme denemesi*. *Türkiye Günlüğü*, (159), 77-97.
- Dalton, R. J. (2008). Citizenship norms and the expansion of political participation. *Political Studies*, 56(1), 76-98.
- D'Entrèves, M. P. (1993). Hannah Arendt ve yurttaşlık kavramı (E. Başer, Çev.). *Birikim*, (55), 58-67.
- Finley, M. I. (1985). *Democracy ancient and modern* (Expanded ed.). London: Chatto and Windus.
- Habermas, J. (2015). *Kamusallığın yapısal dönüşümü* (M. Sancar, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hansen, M. H. (1991). *The Athenian democracy in the age of Demosthenes*. Oxford: Basil Blackwell.
- Isin, E. ve Nielsen, G. M. (2008). *Acts of citizenship*. London: Zed Books.
- Isin, E. ve Turner, B. S. (Ed.). (2002). *Handbook of citizenship studies*. London: Sage.
- Marshall, T. H. (1950). *Citizenship and social class*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mouffe, C. (1992). Democratic citizenship and the political community. C. Mouffe (Ed.), *Dimensions of radical democracy: Pluralism, citizenship, community* içinde (225-239. ss.). London: Verso.
- Norris, P. (2011). *Democratic deficit: Critical citizens revisited*. New York: Cambridge University Press.
- Ober, J. (1989). *Mass and elite in democratic Athens: Rhetoric, ideology and the power of the people*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Öztaş, G. G. (2006). 'Politik olan'a itibarını iade teşebbüsü: Hannah Arendt üzerine. *Doğu Batı*, (36), 99-111.
- Papacharissi, Z. (2010). *A private sphere: Democracy in a digital age*. Cambridge: Polity Press.
- Sintomer, Y. (2010). Katılımcı demokrasi ve yurttaş meclisleri üzerine. *Toplum ve Demokrasi*, 4(7), 25-30. (Türkiye örneğinde yurttaş konseyleri)
- Smith, J. (2009). *Social movements for global democracy*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

- Taylor, C. (1994). *Multiculturalism: Examining the politics of recognition* (A. Gutmann, Ed.). Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Taylor, C. (1995). *Philosophical arguments*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *2023 genel seçim istatistikleri* (Basın Bülteni, 1 Haziran 2023). Ankara: TÜİK.
- Vernant, J.-P. (1996). *Eski Yunan'da söylen ve toplum* (M. E. Özcan, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Young, I. M. (1989). Polity and group difference: A critique of the ideal of universal citizenship. *Ethics*, 99(2), 250-274.
- Young, I. M. (1990). *Justice and the politics of difference*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Beyan ve Açıklamalar

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Alper Kasımoğlu). Araştırma ikincil verilere sahip bir çalışma olduğu için etik beyana gerek yoktur.

Yazar Katkısı: Kavram/fikir, veri toplama/işleme, analiz, yazım ve eleştirel inceleme ve düzenleme Alper Kasımoğlu (katkı oranı %100) tarafından yapılmıştır. Yazar makalenin yayınlanan versiyonunu okumuş ve kabul etmiştir.

Finansman: Bu çalışma herhangi bir fon desteği almamıştır.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

İntihal: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Lisans: CC BY-NC 4.0

